

Yoksulluğun Küresel Birikimi: Risk mi? Yoksa Fırsat mı?

*

Pınar Kaya Özçelik

Öz

Günümüzde bütün dünyada yoksulluk olgusu hızla artış göstermektedir. Araştırma bulguları bugün yoksulluğun sadece işsizlikle ilintili olarak ele alınmayacağını göstermektedir. Zira çalışan insanların büyük çoğunluğu da yoksulluk düzeyinde yaşamak durumunda kalmaktadır. Burada özellikle 1980'li yıllardan itibaren ve günümüzde de artık egemen çalışma biçimi olan esnek çalışma tarzlarının yaygın hale getirilmesinin katkısı çok büyüktür. Çalışma süreleri ve yoğunluğu artmış, iş güvenliği ve güvencesi önemli derecede zayıflamış, ücretler düşmüş ve çalışma şartları giderek zorlaşmış ve kötüleşmiştir. Enformel sektör giderek büyümüş ve üstelik yatırımcılar açısından da giderek cazip görülmeye başlanmıştır. Artık sayıları her gün katlanan devasa bir işsizlik ve yoksulluk seli, işgücü üzerinde ciddi bir disiplin aracına dönüşmüş durumdadır. İşsizlik ve yoksulluğun bu derece artması, Uluslar arası Çalışma Örgütü'nün adlandırılmasıyla Modern Kölelik biçimlerinin gelişmesine de hız kazandırmış, kâr devşirmek amacıyla ticari amaçlı cinsel sömürü amacıyla zorla çalıştırma, emek gücü sömürüsüne yönelik zorla çalıştırma gibi yeni kölelik biçimleri küresel ölçekte artış göstermiştir. Yine bu süreçle ilintili olarak insan ticareti de yine küresel ölçekte ürkütücü bir artış göstermektedir. Bu toplumsal maliyetlerin, uluslararası düzenleyici kurumlarca da birbiri ardına rapor edilmesi, neoliberalizmin sürdürülebilirliğinin de sorgulanmasına hız kazandırmış, işsizliği ve yoksulluğu bir tehdit olmaktan çıkaracak, politikaların ivedilikle küresel ölçekte hayata geçirilmesi önerilerinin artmasına ve buna yönelik bir konsensusun oluşmasına da zemin hazırlamıştır.

Anahtar kelimeler: Yoksulluk, İşsizlik, Modern Kölelik, Neoliberalizm

The Global Accumulation of Poverty: Risk or Opportunity?

*

Pınar Kaya Özçelik

Abstract

Today, the phenomenon of poverty is increasing rapidly in all over the world. Research findings indicate that today's poverty can not be addressed only in relation to unemployment since the majority of working people live below the poverty level. The extensive use of flexible working style, which is now the dominant forms of work especially beginning from 1980's, contributed to this condition heavily. Working hours and density is increased, work safety and security is significantly weakened, wages have decreased and working conditions became increasingly hard to the point of deterioration. The informal sector has grown steadily and it gradually began to be conceived as even more attractive in terms of investors. Now the daily increasing flood of unemployment and poverty has become a serious disciplinary tool on the workforce. The increasing degree of unemployment and poverty accelerated the development of what the International Labour Organisation referred as modern forms of slavery, and the new forms of slavery such as commercial sexual exploitation of forced labour for profit, the exploitation of the labor force directed towards forced labor have increased globally. Related to this process, human trafficking also displays a startling increase in a global scale. These social costs being reported one after another by international regulatory bodies have accelerated the questioning of the sustainability of neoliberalism, and the calls for the urgent application of policies to cease the threats of unemployment and poverty on a global scale is increased, preparing the ground for a consensus.

Keywords: Poverty, Unemployment, Modern Slavery, Neo-Liberalism

Giriş

Yoksulluk olgusu, bugün bütün dünyanın gündeminde olan başlıca konulardan biridir. Özellikle 1980'li yıllarda, öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İngiltere'de başlayan ve bugün sadece birkaç ülke dışında neredeyse tüm dünyada uygulanan siyasi ve iktisadi politikalar demeti olarak neoliberalizmin yıkıcı sonuçları, 2007-2008 küresel finans kriziyle artık üstü kapatılamayacak biçimde ortaya çıkmıştır. Neoliberalizmin ilk hayata geçirildiği ülkelerden biri olarak ABD, bugün gelir dağılımının en bozuk ve en eşitsiz olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Ayrıca Birleşik devletler, en büyük bütçe açıklarının ve kamu borcunun olduğu ülkeler arasındadır. Bu durum ilk bakışta oldukça paradoksal görünmektedir. Zira Neoliberalizm söylemde 'güçlü serbest piyasa ve zayıf devlet' ilkesine dayanan ve Adam Smith'in ruhunu 21 yüzyıla taşıyarak, 'piyasanın görünmez eli'ni her şeyin üstesinden gelmeye muktedir addederek, Keynes'i ve Keynes'in 'güçlü devlet, güçlü piyasa' denklemini 1970'li yılların krizinden sorumlu tutarak, itibarsızlaştırmıştır. Ancak 2007-2008 krizinin tüm neoliberal kapitalist dünyaya öğrettiği ve tabii ki ifşa ettiği temel gerçek, kapitalist bir sistemde güçlü piyasanın ancak güçlü bir devletle ayakta kalabileceği gerçeğidir. Zira bugün en başta Amerika Birleşik Devletleri ve tüm gelişmiş kapitalist ülkeler, kriz akabinde daha doğrudan gözlenebildiği üzere, devleti piyasanın imdadına çağırılmış ve merkezi devlet şevkle kamu kaynaklarını batan sermayenin hizmetine koşturmuştur. Örneğin Savran (2013: 113), krizin akabinde finansal sistemi desteklemek ve ekonomiyi canlandırmak üzere tarihte görülmemiş ölçekte bir kamu harcamaları programının seferber edildiğini belirtmektedir. Britanya'nın merkez bankası olan Bank of England'ın 2009 Kasım'ında yani krizden sadece bir yıl sonra yaptığı araştırmaya göre, yalnızca ABD, Britanya ve Avro bölgesi ülkelerinde finansal sistemin kurtarılması için 14 trilyon dolar harcanmıştır. Bu, yıllık dünya üretiminin beşte biri civarındadır. Buna Çin, Japonya ve Kanada gibi büyük ülkelerde ve dünyanın öteki ülkelerinde yapılan devlet harcamaları da eklendiğinde, durum daha da çarpıcı hale gelmektedir. Harvey de(2012a:14-16), ABD desteğiyle çalışan mortgage kurumları olan Fannie Mae ve Freddie Mac'in kamulaştırıldığını ve hem ABD bankalarını hem de uluslar arası bankaların riskli yatırımlarını sigortalamış olan

AIG türü sigorta devlerinin, Detroit gibi otomobil şirketlerinin kurtarıldığını vurgulamaktadır. 2009 baharına gelindiğinde Uluslararası Para Fonu(IMF) dünya çapında 50 trilyon dolar üzerinde varlık değerinin imha olduğunu belirtmekte ve bu rakam da kabaca dünya ölçeğinde bir yılın mal ve hizmet üretiminin değerine eşit bulunmaktadır. Birleşik Devletler’de krizde, sadece birkaç ay içinde 5 milyon insan işsiz kalmış ve ABD’de Fedaral Reserve, Amerika hane halkları için varlık değer kaybının sadece 2008 için 11 trilyon doların üzerinde olduğunu tahmin etmiştir. Sadece krizin doğrudan patlak verdiği ülkelerde değil; örneğin Çin’de 2008 yılında birden bire 20 milyon insan işsiz kalmıştır. Fakat gelişmiş kapitalist devletlerin aynı cömertliği ve merhameti, bağımlı sınıflara göstermediği ve krizin tüm maliyetinin, yine bağımlı sınıflara yüklendiği anlaşılmaktadır:

“2007 yazının ortasında ABD ve Avrupa merkez bankaları finans sisteminde istikrarı sağlamak için milyonlarca dolar kısa vadeli kredi pompaladı ve ABD Merkez Bankası, yıl içerisinde Wall Street borsasında ciddi düşüş tehdidinin baş gösterdiği her defasında faiz oranlarını düşürdü. Bu esnada ABD’de çoğu hane halkına kadının tek başına baktığı aileler, şehir merkezindeki siyahiler, şehir çeperindeki marjinalleşmiş beyaz Amerikalıların oluşturduğu 2 ila 3 milyon kişi, bankaların ipotek borçlarını iptal etmesi nedeniyle evlerini kaybetmişler veya kaybetmek üzereler. Finans kurumlarının talancı kredi verme politikaları yüzünden ABD’de şehir merkezlerindeki, hatta kent çeperine yakın pek çok semtte evler boşaltıldı ve tahrip oldu. Evlerini kaybedenler hiç tazminat alamadılar. Hatta ipotekğin iptal edilmesi borçların affı anlamına geldiği ve bu da gelir hanesine yazıldığı için evlerini kaybedenlerin pek çoğu, hiçbir zaman sahip olmadıkları bir paranın vergisi olarak, gelir vergisi pusulalarında yüklü meblağlarla karşılaştı”(Harvey, 2013: 67-68).

Söz konusu krizde, krizin maliyetlerinin bağımlı sınıflar üzerindeki etkisi de eşit olmamış, farklı etnik kökene sahip olanlar, kadınlar, çocuklar, gençler, yaşlılar ve emekliler işsizliğin ve yoksulluğun pençesine daha hızlı ve derin düşmüşlerdir. Süreçteki yoksulluğun etnizasyona verilebilecek belki de en iyi örnek, ABD’deki kriz sürecindeki siyahilerin durumudur. Örneğin McNally (2013: 57), Birleşik Devletler’de kriz ve akabindeki resesyonda kaybolan istihdamın yaklaşık 9 milyon olduğunu vurgulayarak, 2008-2009 Büyük resesyonu süresince, her on Afro-Amerikalının dördünün işsizlikle karşılaştığını ve 2010’un ilk yarısı boyunca, Amerika’da siyahlar arasında işsizlik oranının yüzde 16’nın üzerinde olmasına karşın, Latin kökenlilerde bu oranın yüzde 13 civarında olduğu-

nu belirtmektedir. En büyük Amerikan kentinde, siyahlar arasındaki işsizlik oranı yüzde 30-35 arasında olup, yani krizin yaşandığı yıllardakine eşit düzeydedir. İstekleri dışında eksik istihdama maruz kalanlar, yani yarı zamanlı çalışanlar da eklendiğinde, toplam işsizlik ve eksik istihdam oranı ABD geneli için yüzde 20'nin üzerindeyken, siyahlar ve Hispanikler arasında bu oran yüzde 25'in üzerinde seyretmektedir. McNally'e göre (2012: 58), yoksulluk koşullarında yaşama oranının, siyahlar ve Latin kökenliler arasında, beyazlara kıyasla neredeyse üç kat yüksektir. Hem kriz sürecinde ve krizden sonraki ekonomik iyileşme sürecindeki evsiz kalma verilerine bakıldığında, durum daha vahim bir şekil almaktadır. 2006'da konut satın alan Afro-Amerikalıların yarısından fazlasının evlerine, 2010 başları itibarıyla el konulmuş durumdadır.

2007-2008 küresel finans krizi, bir çöküşe yol açmadıysa da toplumsal maliyetleri, krizin atlantılmasına yönelik tercih edilen ve hayata geçirilen politikalar nedeniyle katlanarak devam etmektedir. Örneğin, daha sonra detaylı biçimde yer verileceği üzere, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2014 yılında yayınladığı 'Kârlar ve Yoksulluk' isimli raporunda, 'Modern Kölelik' olarak adlandırdığı koşullarda, küresel ölçekte 21 milyon insanın zorla çalıştırıldığını ve bu modern kölelerin sırtından 150 milyar dolar illegal kâr devşirildiğini açıklamaktadır. Yine ILO'nun 2014 'Küresel İstihdam Eğilimleri Raporu'na göre, 2013 yılında 202 milyon insan işsiz olup, bu rakam bir önceki yıla oranla, 5 milyon kişi artmış bulunmaktadır. Kriz akabinde krizden derinden etkilenmiş gelişmiş ülke ekonomilerinin toparlanma ve iyileşme emarelerine karşın, sırf bu rakam bile ekonomilerin iyileşmesinin istihdama yeterince yansımadığını göstermekte ve bu durum ILO'nun raporuna yansımakta İstihdamsız bir iyileşme riskini vurgulamaktadır. Bu raporlar bir gerçeğin de altını çizmekte, giderek katlanan ve derinleşen yoksulluğun pençesine sadece işsiz olanlar düşmemekte, istihdam 'şansı' bulan çalışan yoksulların oranı da oldukça kaygı verici düzeye yükselmektedir. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin(UNODC), 2012 yılında yayınladığı Küresel İnsan Ticareti Raporu'nun verileri de oldukça ürkütücü bir manzara çizmektedir. 2007-2010 tarihsel aralığını kapsayan rapor, tespit edilen ve UNODC'ye rapor edilen, küresel insan ticareti, 2003-2006 dönemine oranla artış sergilemiş, bu artış bölgeler arasında değişmekle birlikte, kadınlar, çocuklar, göçmenler, azınlıklar ve dolayısıyla yoksullar arasında hızla artmıştır. Son olarak 2014

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu'nun verilerine bakacak olursak dünya da 2.2 milyardan fazla insan çok boyutlu (günde 1.25 dolar ve azı) ya da neredeyse çok boyutlu(günde 2 dolar ve üstü) yoksulluk içinde hayatta kalmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda dünya nüfusunun yaklaşık %80'i kapsamlı sosyal güvenlikten mahrum bulunmaktadır. Yaklaşık %12'si (842 milyon insan) kronik açlıktan mustarip ve tüm dünyadaki çalışanların yaklaşık yarısı da (1,5 milyardan fazla insan) ya kayıt dışı ya da istikrarsız şekilde istihdam edilmektedir.

Bu bağlamda, bu çalışmada bütün bu korkunç derecede trajik sonuçların sadece 2007-2008 küresel finans krizinin doğrudan sonucu olarak ele alınmayıp, şüphesiz krizle ilişkili biçimde hem bu krizin önemli tetikleyicilerinden biri olan ve aynı zamanda 1980 sonrası küresel ölçekte yürürlüğe giren ve krizden sonra da krizin bir fırsata çevrilerek; neoliberal politikaların daha da derinleştirilmesinin bir sonucu olarak değerlendirilecektir. Gerek işsizliğin gerekse çalışan yoksulların ve dolayısıyla bir bütün olarak yoksulluğun, kapitalizmin yapısal bir özelliği olduğunun ve neoliberalizmin yoksulluğu yaratan temel neden olmadığı gerçeğinin farkında olunmasıyla ve bunun ön kabulüyle birlikte; bu çalışma neoliberalizmin yoksulluğun giderek artan bir şekilde kapsamını genişlettiğini ve derinleştirdiğini ifade etmektedir. Bu nedenle yukarıda ifade edilen raporlar ayrıntılı biçimde ele alınarak, neoliberalizmin küresel tahribatının bir resmi çizilmeye çalışılacaktır.

Servetin ve Yoksulluğun Birikimi Olarak Neoliberalizm ve Gölge Devlet

Adam Smith (2008: 39, 72-74, 394) emeğin hem geniş kapsamlı hem hakiki olan biricik değer ölçüsü olduğunu; yani başka deyişle, her zaman, her yerde çeşitli malların değerini kıyaslayabileceğimiz tek ölçektir derken; aslında zenginliğin kaynağında emeğin olduğunu da zımni olarak bize söylemektedir. Fakat emek gücünün fiyatı ya da geliri söz konusu olduğunda veya onun yoksulluğu mevzubahis olduğunda emekçilere tek seçenek sunar: sermaye birikiminin hızlandırılması ve zenginliğin artırılması. Ona göre, serbest piyasa özgürlüğü ve işleyişi içinde, sermaye birikimi arttıkça bireysel kapitalistlerin zenginliği artacak ve böylelikle çalıştırdıkları işçilere daha iyi bir ücret ödeyecek ve hem kapitalistlerin hem emekçilerin refahı birlikte artacaktır.

“Emeğin bol mükâfat görmesi, artan ulusal zenginliğin gerekli sonucu olduğu kadar, onun doğal belirtisidir. Öte yandan, yoksul işçilerin dar geçimi, yerinde sayışının kanıtı; açlıktan can çekişmeleri ise, alabildiğine geri gidişin kanıtıdır” (Smith, 1998: 80).

Bu eksenle kapitalist sermaye birikiminin sürekli artması toplumda bütün kesimlerin refahına katkıda bulunan, ulusal zenginliğin kesintisiz ve katlanarak artmasına hizmet eden ve herkesin kazançlı çıktığı bir süreçtir. Smith'in (2008:763) ayrıca içinde buldukları koşullardan, ücretlerinden rahatsız olan ve bu konuda direnen işçilere de bu direnişlerinin beyhude olduğunu ve aksine kendilerine zarar verdiğini de belirtmekte, ayrıca toplumda özel mülkiyetin yoğunlaşmasına bağlı olarak büyük eşitsizliklerin olmasına da dikkat çekmekte ve bu durumda da devleti ve hukuku devreye sokmaktadır. Devlet ve hukuk, serbest piyasa ekonomisi içinde sermaye birikimini güvenceye almak, bu yönde bireysel girişimcilerin tek başına yapamayacakları büyük ölçekli yatırımları yapmak ve yoksullara karşı özel mülkiyeti korumakla mükelleftir.

Ricardo'da (2008: 67-74) Smith'e paralel olarak, toplumdaki her iyileşmenin, toplumun sermayesindeki her artışın, emeğin piyasa fiyatının yükselmesini de beraberinde getirdiğini belirtmekte; fakat bu yükselişin kalıcılığının, emeğin doğal fiyatının da yükselip yükselmediğine bağlı olarak değişeceğini vurgulamaktadır. Emeğin doğal fiyatını da, emekçilerin soylarını bir artma ya da azalma olmaksızın korumaları ve sürdürmeleri için gerekli fiyat olarak tanımlayarak; emekçilerin sayısını koruyabilmek için gereken gücün, yani emekçinin kendisini ve ailesini geçindirebilme gücünün, onun ücret olarak aldığı paranın miktarıyla değil, o parayla satın alabileceği besin, zorunlu tüketim maddesi ve alıştığı rahatlık düzeyini karşılayacak eşya miktarına bağlı olduğunu ifade etmektedir. Buradan hareketle de, tarımdaki iyileşmeler, yeni piyasaların keşfi ve bu piyasalardan temel besin ürünlerinin ithali, makineleşme, tüketim maddelerinin fiyatını ucuzlatarak, emeğin doğal fiyatının düşmesine katkıda bulunduğuna işaret etmektedir. Ona göre, zenginlik arttıkça hem rant hem de ücretler artacaktır. Ücretler yükselmisse, genellikle bunun nedeni, zenginlik ve sermaye artışının emeğe bir talep yaratmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ricardo, serbest piyasa ekonomisinde, emeğin piyasa fiyatının arzın talebe oranını düzenleyen doğal işleyişle belirlendiğini ifade etmekte, piyasanın dengeyi kendisinin kurabileceğini vurgulamakta ve bu süreçte

devletin müdahalesine sıcak bakmamaktadır. Devletin piyasaya müdahalelerinden biri olan Yoksulluk Yasası'na ise, şiddetle karşı çıkmakta; yoksulların dostu olan herkesi, bu yasanın kaldırılmasını istemeye davet etmektedir. Zira her ne kadar iyi niyetle düşünülmüş olsa da, bu yasa ona göre, yoksulların koşullarını düzeltmeye değil, hem zenginin hem yoksulun koşullarını kötüleştirmeye eğilimlidir ve yoksulu zengin yapmak yerine, zengini yoksul hale getirecek biçimde tasarlanmışlardır. Ricardo (1998: 79-80), bu yasaların yürürlükte kaldığı sürece, yoksulları destekleyen ödeneklerin, ülkenin tüm gelirini ya da en azından, hiç ihmale gelmeyecek kamu harcamalarını düşükten sonra, devletin sermayeye ayıracağı miktarın büyük bölümünü yutana kadar derece derece artırılması, eşyanın tabiatı gereği olduğunu vurgulamaktadır. Ricardo, asıl önemli olanın ve yapılması gerekenin, yardımlarla yoksulluğu tembelleştirmekten ve atıl bırakmaktan ziyade, yoksul yasalarının kapsamını tedricen daraltarak, yoksula bağımsız olmanın değerini anlatmak, geçiminde düzenli ya da rastlantısal olarak gelecek sadakalara değil, kendi bileğine güvenmesi gerektiğini, bunların erdemli kişilerce tercih edilmemesi gereken boş beklentiler olduğunu öğretmektir (Ricardo, 1998: 79-80).

“Ülkedeki tüm safi gelirin yoksul yasaları tarafından henüz emilmemiş olmasını da bu nedene bağlamalıyız. Mevcut uygulama biçimindeki titizlik sayesinde yasalar aşırı bunaltıcı bir hal almamıştır. Böyle yasaların servet ve gücü sefalet ve zayıflığa çevirme; emeği geçimi sağlama dışında bir amaç için sarf edilemez hale getirme; zihni sürekli olarak bedensel isteklerin nasıl karşılanacağıyla meşgul etme; nihayetinde de tüm dünyada her sınıfa yoksulluk vebasını yayma eğilimi taşıdığı gerçeği, yerçekimi ilkesinden daha az kesin değildir. Çok şükür, bu yasalar refahın arttığı bir dönemde yürürlükte; bugün emeğe ayrılan ödenekler düzenli biçimde artmakta ve doğal olarak nüfus artışı da tetiklenmektedir. Ama ilerlememiz yavaşlarsa ki, henüz bundan çok uzak olduğumuzu düşünüyorum, söz konusu yasaların yıkıcı doğası çok daha görünür ve tehlikeli hale gelecektir; o zaman da kaldırılmalarının önünde şimdikinden daha az engel olacaktır” (Ricardo, 1998: 80-81).

1929 büyük buhranı, klasik iktisadın, liberalizmin bu duayenlerinin görüşlerinin giderek eleştirilmesine ve 1970'lerdeki kapitalizmin bir başka yapısal krizine kadar gözden düşmesine, derin bir uykuya dalmasına neden olacaktır. Gün Keynes'in günüdür. Aşırı birikim eğilimi ile birlikte düşen kâr oranları, Keynes'in dikkatini tüketime çevirmesine neden olmuş; kriz, özellikle efektif talebin canlandırılması, kontrol altına alınan bir para politikası ve piyasa düzenlenmesi yoluyla bertaraf edilebilmeye çalı-

şılmış ve devlete muazzam bir güç ve ödev yüklenmiştir. Genişleyen ve artan devlet harcamaları, efektif talebin ve piyasanın canlandırılmasında önemli bir araç olmuştur. Diğer bir talep kaynağı da, üretici olmalarının yanında aynı zamanda aldıkları ücretle başlı başına birer tüketici olan işçilerdir. Dönemin yükselen işçi mücadelesi ve genişleyen sendikal haklarla birlikte düşünüldüğünde, ücretlerin artışı da önemli bir talep unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda Ricardo'da değinildiği üzere emeğin doğal fiyatı, kendisinin ve ailesinin en başta biyolojik yeniden üretimini gerçekleştireceği geçim araçlarıyla belirlendiğinden, bunların ucuzlatılması sermayenin çıkarına olup, bu görevi de Keynesyen iktisat politikalarının egemen olduğu refah devleti koşullarında devlet üstlenecektir. Eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik haklarının kabul edilmesi ve devlet tarafından üstlenilmesi veya ucuzlatılması, hem emeğin yeniden üretimini sermaye lehine ucuzlatmak hem de artan sınıf mücadelesini dizginlemek amacına hizmet etmekteydi. Devletin sosyal yükümlülüklerinde artış ve genişlemeyle birlikte, yaşanan bu görece refah dönemi, yoksulluğun ve işsizliğin artmasının ve genişlemesinin önünde önemli bir bariyer oluşturmaktaydı. Talebin düzenlenmesine yönelik bir politika olarak Keynes'in 'tam istihdam politikası' da bu bağlamda, yoksulluk ve işsizlik konusunda bir denge-fren mekanizması olarak hizmet etmekteydi. Gölge devletten bekçi devlete geçiş, bir yanılısamayı da beraberinde getirmektedir. Keynesyen iktisadi ve siyasi politikalar demetiyle, devletin bekçiliğini yaptığı geniş emekçi kesimlerin çıkarı değil, sermaye birikiminin sorunsuz ve sağlıklı işlemesinin garanti altına alınmasıdır. Sermaye birikiminin bu işleyişinin güvence altına alınması noktasında ve bununla ilgili olarak yoksulluk, işsizlik birer toplumsal sorun olarak kabul edilmiş ve siyasal iktidarın gündemine taşınarak, düzenleme alanına alınmıştır. Fakat bu düzenlemenin de sınırları vardır ve bu sınır sermaye birikimin temel mantığı ve onun sınırlarıyla belirlenmiştir. Yukarıda görüldüğü gibi, devletin hem işsizlere ve yoksullara hem de piyasanın serbest işleyişine karşı bir ödev üstlenmediği Adam Smith ve Ricardo'nun görüşlerinin 1929 büyük buhranından itibaren gözden düşmesinin önemli bir nedeni de burada yatmaktadır.

Bütün bu koşullar 1970'li yıllarda kapitalizmin yaşadığı yapısal krizle birlikte tersine dönmeye başlamıştır. Emeğe yönelik (sermayeye değil) artan devlet harcamalarına, azalan kâr oranları karşısında önemli ve gide-

rek şiddetlenen bir itirazı da beraberinde getirmiştir. Belki Adam Smith ve David Ricardo'yu bile hayrete düşürecek derecede, düşünceleri uykularından uyandırılmış ve 1980'lerden bu güne, daha da derinleştirilerek ama ruhuna ve öncülerine de sadık kalınarak, kapitalizmin krizlere yönelik yeniden yapılanmasına ve sermaye birikiminin ihtiyaçlarına göre evrilmiştir. Neoliberal kuramcıların siyasal görüşleri ile liberal kuramcılarının görüşleri arasındaki benzerlik dikkate şayandır. Örneğin M. Friedman (1988: 15,24), "devletin özgürlüğü tehdit etmesini önlerken, öte yandan hükümetlerin vaatlerinden nasıl yararlanabiliriz" sorusuna verdiği yanıtta, devletin hedeflerinin ve etkinlik alanının sınırlandırılması gereği üzerinde durarak; böylelikle bir yandan Keynesyen politikaların temel bir eleştirisini yapmakta; bir yandan da Adam Smith'in devlete yüklediği görevleri 20. Yüzyılda tekrarlamaktadır. Ona göre, devletin başlıca işlevi, özgürlüğümüzü hem yurt dışındaki düşmanlara hem de yurttaşlara karşı korumak, adalet ve düzenin sürekliliğini sağlamak, özel anlaşmaları uygulamak ve rekabetçi piyasaları güçlendirmektir. Bu baş işlevin ötesinde, devlet kimi zaman tek tek kişilerce yapıldığında daha zor ve daha pahalı bulacağımız işleri topluca ve birlikte gerçekleştirebilmemizi mümkün kılmalıdır. Tabii ki Friedman'ın özgürlüğü ele alışı mülkiyet ve sözleşme özgürlüğüne, adalet ve düzen algısı özel mülkiyet düzeninin teminat altına alınmasına ve özel mülkiyete sahip olmayanlara karşı korunmasına dayanmaktadır. Bu görevler de devlete düşmektedir.

Friedman (1998: 24), ekonomik özgürlükle siyasal özgürlükler arasında doğrudan bir ilişki kurarak bu ikisinin de birlikte gelişmesinin tek yolunun kapitalist sistemde teminat altına alındığını ve bunun da liberal serbest piyasa ekonomisinden geçtiğini vurgulamaktadır. Friedman, bir liberalin, bir yandan hak eşitliği ile fırsat eşitliğini; diğer yandan da maddesel eşitlikle verim eşitliğini birbirinden kesinkes ayırması gerektiğini belirtmektedir. Maddesel eşitlik ve hak eşitliğinin özgürlük bağlamında değerlendirilemeyeceğini ve bu noktada da özgürlükle eşitliğin çeliştiğini ve bu anlamda kişinin hem eşitlikçi hem liberal olamayacağını ve bir tercih yapması gerektiğinin altın çizmektedir. Ona göre (1988:315) bu anlamda kişi hem eşitlikçi hem de liberal olamaz. Buradan hareketle diyebiliriz ki, Friedman'ın bakış açısında, insanların yeteneklerini geliştirme ve tercih yapma konusunda tamamen özgür olduğu, fırsat eşitliğinin herkese tanıdığı kapitalist toplumda, yoksulluk ve işsizlik bir kader ya da yapısal

bir olgu değil, bireysel bir tercihin ürünü olup, bireylerin sorumluluğundadır. Bu sorumluluğun doğurduğu sorumsuzluğun faturasının zenginlere çıkartılması, özgürlüğün teminat altına alındığı tek sistem olarak kapitalist bir toplumda hiçbir biçimde haklılaştırılmaz. Friedman'ın bu bakışının politik olarak haklılaştırılması ise, büyük ölçüde Ricardo'yu anımsatmakta ve onun Keynesyen Refah devleti politikalarının eleştirisinde daha çarpıcı hale gelmektedir:

“1961’de devlet doğrudan refah ödemeleri ve her türdeki programlarla 33 milyar dolar civarında(federal, eyalet, yerel) bir tutara erişmişti; bunlar yaşlılık yardımı, sosyal güvenlik yardımı ödemeleri, bağımlı çocuklara yardım, genel yardım, tarım fiyat destekleme programları, kamu konutları ve benzerleridir. Hatta asgari ücret yasaları tarifeler ruhsatlandırma uygulamaları vb gibi önlemlerin dolaylı ve dolaysız maliyetleri için ya da kamu sağlığı etkinlikleri, eyalet ve yerel yönetimin hastaneler, ruhsal bakım kurumları ve benzerleri için yapılan harcamalar için bir karşılık ayırmadım. Asker emeklilikleri için ayrılan ödenekleri dikkate almadım....açıkçası bunların hepsi ‘yoksulluğun hafifletilmesi’ adı altında, deyimim oldukça cömert bir yorumuyla bile haklı gösterilemeyecek kadar savurgan programlarıdır. Önerilen olumsuz gelir vergisinin başlıca dezavantajı onun politik sonuçlarıdır. Başkalarına yardım ödemesi yapabilmek için bazılarını vergi yükleyen bir sistem getirir. Ve bu başkalarının da bir oy hakkı vardır. Büyük bir çoğunluğun talihsiz bir azınlığa yardım etmek için isteyerek kendilerini vergilendirdikleri bir düzenleme yerine, bir çoğunluğun kendi yararı için isteksiz bir azınlığa vergi yüklediği bir düzenlemeye dönüşme tehlikesi her zaman söz konusudur....ve başkalarının yararı için bazılarının vergilendirilmesinde müthiş bir genişleme olmuştur ki, bunun İngiltere’nin gelişmesini geciktirdiğinin, hatta kendilerini alıcı uç olarak görenlerden çoğunun bile bundan yararlanamadığının kesinlikle kabul edilmesi gerekir. Ancak bu önlemler İngiltere’nin özgürlüklerini ya da üstün gelen kapitalist sistemini yıkamamıştır, en azından şimdilik!”(Friedman, 1988: 311-314)

Bir başka neoliberal düşünür olan Hayek’e göre ise (2014: 172, 176), insanlara işlerini istedikleri gibi seçme özgürlüğü tanınan toplumlarda, herkese sabit bir gelir garantisi verilemez. Aksi takdirde, bazı kişilere tanınacak bu hak, başkalarının güvenlik sınırlarını daraltma pahasına elde edilmiş bir imtiyaza dönüşür. Herkese sabit ve sürekli bir gelir güvencesi, ancak insanların iş alanlarını serbestçe belirleyebilme özgürlüğünün yok edilmesi halinde söz konusu olabilir. Ona göre, geçmişte yaşadığı gibi, güvenli bir iş karşılığında özgürlüklerinin kısıtlanmasına razı olanlar, öteki insanların da özgürlüklerinden vazgeçmelerini talep etmektedirler. Böyle bir talebin haksızlığı açıktır.

“Özgürlüğe alışmış bir toplumun, güvenliğini, böyle yüksek bir bedel karşılığında satın almaya hazır olacağı düşünülemez. Fakat hemen her yerde uygulandığını gördüğümüz politikalarla değişik gruplara, değişik ölçüde güvenlik imtiyazları dağıtılarak, güvenlik tercihinin, özgürlük aşkına ağır bastığı koşulların hazırlandığını görüyoruz. Bir gruba tam anlamıyla tanınan güvenlik garantisi, mecburen, geri kalan grupların güvensizliğini artırır. Büyüklüğü değişebilen milli gelir pastasından bazı insanlara değişmez pay güvencesi verildiğinde, geri kalan insanların payı, pastanın tümüne özgü değişme oranından daha büyük bir oranda dalgalanır. Sonuçta da rekabetçi sistemin geniş fırsatlar yelpazesi şeklinde sunduğu temel güvenlik unsuru giderek zayıflar (Hayek, 2014: 176-177).

Hayek’e göre (2008:178-179), sosyal güvenlik mekanizması aracılığıyla devletin piyasa sistemine müdahale etmesi, güvenliğin aksine güvensizliği artırmaktadır. Daha da kötüsü, güvenliğin kendisine imtiyaz olarak tanıdığı insanlarla, kendisinden esirgendiği imtiyazsız insanlar arasındaki çelişki sürekli büyüyebilir. Güvenlik giderek imtiyaz haline dönüştükçe, güvencesiz insanların maruz kalacağı tehlike de giderek büyür, sonuçta da güvenliğin bedeli yükselir. Böylelikle toplumda eskisinden çok farklı sosyal değerler uç vermeye başlar ve bağımsızlık olgusu, sosyal statü ve konumu belirleme gücünü kaybeder. Hayek’in varmak isteği sonuç, kapitalist toplumda özel mülkiyetin sorgulanabilir hale dönüşme riski ve artan sermaye birikiminden sermayenin aleyhine emekçilerin daha fazla pay alarak, sermayenin kârlarının azalması olasılığıdır. Dolayısıyla Hayek, yoksulluğa yönelik sosyal yardımların ve güvenlik önlemlerinin, bu sınırlandırmanın, yani sermaye birikiminin işleyişini tehlikeye sokmayacak ve bu birikimden bir bütün olarak sermayenin payını düşürmeyecek ve sermaye birikiminin sınırlarının ötesine geçmeyecek bir düzeyde olması gerektiğini ifade etmektedir:

“Kuşkusuz, şiddetli yoksulluk dönemlerine karşı güvenlik önlemleri almak ve sağlıklı biçimde yönlendirilmemiş gayretlerin sonucunda yaşanan düş kırıklıklarının nedenlerini azaltmak, politikanın temel hedeflerinden biridir. Ancak, bu gayretlerin başarılı olabilmesi ve kişisel özgürlüğü tahrip etmemesi için, güvenlik, piyasa düzeni dışında ve rekabet düzeni bozulmadan gerçekleştirilmelidir. Çünkü, pek çok insan, özgürlükle birlikte gelen riske girme olgusuna, katlanılan risk çok büyük olmadığı sürece arzuludur. Gözden kaçırılmaması gereken bu gerçek bir yana, asıl önemli olan, zama-

nımızın bazı entelektüel öncülerinin özgürlük pahasına güvenlik olgusunu göklere çıkarmasıdır” (Hayek, 2014: 181-182).

Hayek (2013: 428, 448), orjinalde yoksulları rahatlatma amacı taşıyan bir aygıtın giderek genel olarak eşitlikçi bir yeniden dağıtma aygıtına dönüşmekte olduğu bir süreçten geçildiğini belirterek; fakirlik, hastalık, cehalet, sefalet ve işsizlik gibi geçmişteki sosyal belaların biraz olsun üstesinden gelindiğini; fakat günümüzde bu belalara karşı hayata geçirilen çarelerin yarattığı belalarla mücadele edildiğini vurgularken, Keynesyen iktisat politikalarının sermaye adına maliyetlerinden şikâyet etmektedir. Bu bağlamda enflasyon, perişan edici vergilendirme, zor kullanan işçi sendikaları, hükümetin eğitimde görülmemiş şekilde ağırlığı ve geniş keyfi yetkileri olan bir sosyal hizmet bürokrasisi Hayek tarafından, geleceğin en önemli tehlikeleri arasında gösterilmektedir. Hayek (2013: 447) ayrıca, Refah devleti mekanizmalarının, uygulandığı yoksul ülkelerde, servetin büyümesini kayda değer azalttığını, zengin ülkelerde de bu mekanizmaları üstelenecek özel sektörün gelişmesini engellemektedir. Dolayısıyla bu ülkelerde de sermaye birikimine zarar vermektedir. Hayek’in yaklaşımının sınıfsal doğasını gözler önüne sergileyebilecek önemli bir örnek, Hayek’in (2013: 451, 469), bireysel girişimcilerin yatırımlarını sekteye uğratarak, onları yatırımdan caydırarak sermaye birikimini tehlikeye sokabileceği ve rekabeti sınırlandıracak sonuçları olabileceği gerekçesiyle karşı çıktığı artan oranlı vergidir. Bu zenginden yoksula bir gelir transferine yol açacak ve gelirin yeniden dağıtımının temel aracı olarak bu vergi en önemli sonucunu gelir piramidinin en tepesindeki sınıfta gösterecektir. Bu nokta da Hayek (2013: 451) bir soru sormaktadır: “Mamafih, insan merak ediyor, acaba düşük gelir aralığındaki insanlar bedava hizmetlerin karşılığında, serbestçe harcanabilir gelirlerinin vergilendirmeye azaltılmış olmasına hangi ölçüde hazır olacaktır?” Bu verginin, diğer bir sakıncası da ona göre(2013:470) özel mülkiyete ve üretim araçlarının özel kontrolünü temel alan, bu özel mülkiyet ve kontrolü başarılı her bir fert tarafından elde edebileceği varsayımına dayanan kapitalist sistemin, söz konusu vergi nedeniyle, yeni sermayedarların gelişmesini önleyici etkide bulunarak; böylelikle hem mülk edinmenin hem de bunun kontrolünün imkansızlaşmasıyla birlikte, yeni kuşağın yeni boy gösteren sermayedarların, daha güçlü olan eski sermayedarlara düşman olması olasıdır. Yani Hayek’in kaygısı sermayedarların kendi içinde savaşa tutulmasıdır. Zira sermayeye yük-

nilen vergilerin onların rekabet gücünü azaltmaması gerekmektedir. Çünkü onların zenginleşmesi, tüm toplumun zenginleşmesi ve diğer toplumsal kesimlerinde zenginleşmesinin kaynağıdır. Ulusal zenginliği yaratan sermayedarların servetlerindeki artıştır. Bu bağlamda Smith, Ricardo, Friedman ve Hayek arasındaki süreklilik ilişkisi oldukça barizdir. Bütün bu kuramcılar, sermaye birikiminin sürekliliği ve artışının, tüp toplumsal kesimlere yansıtacağını ve genel bir refah artışının gerçekleşeceğine inanmaktadır. Dolayısıyla bu kuramcılar yaklaşımında yoksulluk serbest piyasa mekanizması içerisinde ancak onun aracılığıyla çözümlenebilecek bir toplumsal olgu olarak karşımızdadır. Bu ekseninde yoksulluğun reçetesi, kapitalist bir toplumda, sermaye birikiminin hızlandırılması ve servet birikiminin artırılmasıdır.

Krizi Yönetme Sanatı

2007-2008 küresel finansal krizi, kapitalist sistemde krizlerin her zaman istenilmeyen durumlar yaratmadığını, krizi yönetme sanatında ve krizi fırsata çevirmede muazzam olanaklar yaratılmasına yardımcı olduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu olanaklar bir yönüyle emeğin kriz koşullarında disipline edilmesine yönelik olurken, diğer yönüyle de işsiz sermayelerin el değiştirmesine katkıda bulunmaktadır. Emeğin disipline edilmesinde özellikle 1980'li yıllarda neoliberalizmin kullandığı önemli enstrümanlardan biri işsizlikteki ve yoksulluktaki artış oluşturmaktadır. Özellikle ekonominin finansallaşmasıyla birleştiğinde geniş toplumsal kesimlerin borç yoluyla yönetimi, artan işsizlik ve yoksulluk baskısıyla birleşince işgücünün bütün tarihsel kazanımlarının hızla tırpanlanmasını kolaylaştırmıştır. Kriz işgücü üzerindeki bu baskıyı muazzam boyutlara taşımış, kriz bahane edilerek ücretler daha da aşağı çekilmiş, daha güvensiz koşullarda esnek çalışma biçimlerinde çalışmaya razı edilmiş ve birçok insan işsiz kalmıştır. 2007-2008 küresel finans krizinin doğduğu Amerika Birleşik Devletleri'nden bir örnek, krizin işgücü aleyhine nasıl yönetileceğine ve fırsata çevrileceğine dair muazzam bir emsal teşkil etmektedir. Aschoff'un anlatımına göre (2013: 145-157), Amerika'nın 2008 yılında Otomotiv sektörü ciddi bir krize sürüklenmiştir. Chrysler ve General Motors o yıl 8 ve 31 milyar dolar zarar açıklamışlar ve eğer Amerikan hükümeti mali destek vermezlerse üretimlerini sürdürmelerine imkânları

olmadıklarını belirtmişlerdir. Geniş kesimler, sektörde yaşanan krizin nedeni olarak yüksek maliyetli işgücüne atf yapmışlar ve bu görüş hükümette de yansımaları bulmuştur. Bu doğrultuda Amerikan hükümetinden istenilen mali kredi desteği bir takım koşullara bağlanmıştır. Bunlardan ilki, muadil işyerleri ile rekabet edebilecek ücret ve sosyal hak paketlerinin uygulanmaya sokulması, diğeri, muadil işyerleri ile rekabet edebilecek çalışma kurallarının konulması ve son olarak işten atılan, geçici olarak işten çıkarılan veya ücretsiz izne gönderilen çalışanlar için, normal kıdem tazminatı dışında tazminat ve hakların kaldırılmasıdır. Bu taleplerle devlet bu adı geçen firmalara krizde hayatta kalmak istiyorlarsa işçilerinden taviz vermeleri gerektiğini hatırlatmıştır. Yapılan müzakereler sonucunda, Ford'da başlayan ve zamanla Chrysler ve General Motors'u da kapsayacak şekilde bir tavizler silsilesi hayata geçirilmiştir. Örneğin yeni istihdam edilen herkes için ikinci kademe (yarı ödemeli) ücretler geçerli olacak, geçici işçi kullanımına ilişkin kısıtlar gevşetilecek, ek işsizlik ödenekleri kesilecek, geçim ödenekleri kaldırılacak, Chrysler ve General Motors bünyesindeki yeni işçilerin ücretleri altı yıl süreyle dondurulacak ve iki şirketin çalışanlarına 2015 yılına kadar grev yasağı konulacaktır. Fakat tüm bu tavizleri yeterli görmeyen hazine, iki şirketin yeterince tatmin edici yaşama planları hazırlamadığına ve iflaslarını açıklama gereğine hükmetmiştir (Aschoff, 2013: 163). Aschoff, Birleşik Devletler de kriz sonrasındaki iki yılda otomobil sektörünün kendini toparlamasına karşın işçiler açısından kötüye gidişin devam ettiğini belirtmektedir. Örneğin Ford ve GM'un 36 bin işçi alacağını ve bunların tümünün yarı kademeli ücretlendirmeye tabii olacağını açıkladıklarını söylemekte ve daha da trajik olanı ise, Saginaw'da bir parça fabrikasında GM işçilerinin kendi ücretlerini düşürme yönünde oy vermesidir. Böylelikle işgücü maliyetini Amerikalı otomotiv üreticileri krizle birlikte muazzam bir fırsat yakalamışlar ve nihayetinde çalışma koşullarını sendikası işletmelerin düzeyine indirmeyi başarmışlardır. Şüphesiz bunda krizle birlikte devasa boyutlara ulaşan yedek işgücü rezervinin varlığı da muazzam bir etki yapmıştır. Örneğin KIA'nın 1200 kişilik montaj kadrosuna 43.000 kişi başvurmuştur (Aschoff, 2013: 166)

2007-2008 finansal krizinin özellikle uluslar arası sermaye açısından avantaja çevrilmesinin diğeri bir boyutu da sermayenin yoğunlaşması/merkezileşmesine katkıda bulunmasıyla gerçekleşmektedir. Denilebilir

ki, kapitalist sistemde piyasanın iktisadi Darwinizm fonksiyonu özellikle krizlerle birlikte hız ve işlerlik kazanmaktadır. Böyle durumlarda piyasa bir nevi elek görevi görür. Piyasada rekabet gücü yüksek, ölçek ve sahip olduğu sermaye donanımları güçlü şirketler, iktisadi kasırgalarda ayakta kalırken; verimsiz olanlarda kolaylıkla elenir ve varlıkları güçlü olanların eline geçer. Güçlü olan sermayedar böylelikle yorulmadan varlıklarını kolayca genişletebilir. Nihayetinde yaşamak güçlü olanın hakkıdır. Huws (2013: 81-82), kriz sonrasında yeniden yapılanmasına aynı zamanda sermayenin yoğunlaşma eğiliminde müthiş bir yükselişin de eşlik ettiğini vurgulamaktadır. Huws, 2007 yılının, küresel yatırım hareketlerinde zirve yılı olduğuna ve dünya genelinde doğrudan yabancı yatırımların görülmedik bir düzeye (1.833 milyar dolar) yükselerek, 2000'deki rekorunu geride bıraktığına işaret etmektedir. Şirketler arasındaki sınır ötesi birleşme ve satın alma hareketlerinde rekor düzeyler gözlemlenmiş, işlem sayısı yüzde 12 artarken, toplam işlem hacmi (1.637 milyar dolar) bir önceki yıla kıyasla yüzde 21 artmıştır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) tahminlerine göre, 2007'de 79.000 çokuluslu şirket ile bunların 790.000 yabancı kuruluşunun satış gelirleri, 2006'ya göre yüzde 21'lik artışla 31 trilyon dolara ulaşmıştır. Özellikle en büyük 100 ulus ötesi şirketin küresel ölçekteki etkinliği büyümüş ve bunlara ait yabancı varlıkların tahmini toplam tutarı 57 milyar dolara ulaşmıştır.

Neoliberalizmin Tahribatının İnsani Bilançosu

Burada bilanço kavramı, kapitalizmde her şeyin, insan da dahil olmak üzere, rasyonel bir hesabın konusu olduğunu ve yine fiziki- beşeri olan her şeyin, insanın, doğanın, çevrenin, kentlerin...vb maliyet ve kâr açısından ölçüldüğü ve maliyet- kâr-zarar hesaplamaları arasında gözden kaybolarak, nicelleştirilmeye mahkum olduğunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır. 1980 sonrasında kapitalizmin yeniden yapılanmasında, Keynesyen Refah devletinin artık işlevsizleştiği ve sermaye birikiminin hem sürekliliğinin hem de artışının önünde artık bir engel oluşturduğu kanısı hızla yaygınlık kazanmış ve devlet politikalarında yansımaları da bulmuştur. Yukarıdaki teorisyenlerin düşünceleri ışığında, ekonomik büyümenin ve yaratılan zenginliğin herkese yarar sağlayacağı ve genel hasılanın büyümesinin bir bütün olarak nüfusun yaşam şartlarında iyileşmeye yol açacağı iddiasıyla

(Johnston, 2007: 226-227) hızla refah devleti kazanımları aşındırılmaya başlamış, Hayek'in şikayet ettiği eğitim, sağlık hizmetleri hızla ticarileştirilmiş, sosyal güvenlik mekanizmaları zayıflatılmış, sendikaların gücü azaltılmıştır. Yaygın özelleştirmeler, deregülasyon, ekonominin finansallaşması, taşeron üretim zincirleri, esnek üretim biçiminin yaygınlaştırılması, sanayisizleşme, hizmet sektörünün büyümesi gibi neoliberalizmin hayata geçirdiği politikalar, emek piyasasının bölünmesine, korunaksız, güvencesiz çalışma türlerinin ve yaygın bir işsizliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özçelik, 2013:419-425). Süreç, sermaye açısından muazzam fırsatlar sunarken, emek açısından giderek katlanan bir yıkıma yol açtığı görülmektedir. Sürecin tüm riskleri küresel ölçekte toplumsallaştırılırken, anlaşılan o ki, elde edilen kârlar toplumsallaştırılmamış, bireyselliğini korumuştur. Denilebilir ki, Birleşmiş Milletler ve Uluslar arası Çalışma Örgütü(ILO) gibi uluslararası kurumların, son zamanlarda yayınladıkları raporlar, Neoliberalizmin 'aşağı damlama' varsayımının yani sermaye birikiminin sürekli artışının tüm toplumsal kesimlere refah getireceğini iddiasının temelsizliğini ve bu yönde gerçekleştirilen politikalarının insani maliyetlerini ortaya dökmektedir. Bu nedenle bu raporlar, biraz daha ayrıntılı üzerinde durulmayı hak etmektedir.

Dünya Çalışma Örgütü'nün (ILO), 2014 yılı 'Küresel İstihdam Eğilimleri' raporuna göre, dünyada sadece 2013 yılında, yaklaşık 202 milyon kişi işsiz olup, sadece bir önceki yıla oranla 5 milyon kişi artmış bulunmaktadır. 2013 yılında istihdam açığı, 62 milyona ulaşmış durumdadır. Bu 62 milyondan 32 milyonunu yeni emek piyasasına eklenmiş, iş arayan işsizleri kapsarken; yaklaşık 23 milyon kişi umutsuzluktan, artan uzun süreli işsizlikten ve yürütülen emek piyasası politikalarından kaynaklanan nedenlerle artık iş aramaktan umudunu yitirmiş ve uzun zamandır iş aramayan insanları içermektedir. Kalan 7 milyon da faal olarak emek piyasasına katılmayan kişileri içermektedir (ILO 2014: 11). ILO, bugünkü istihdam eğilimi bu şekilde devam ederse 2018 yılında küresel işsizliğin daha da kötüleşeceğini ve 2018 yılında 215 milyona ulaşacağını tahmin etmektedir. Zira bu süreçte her yıl 42.6 milyon insanın emek piyasasına gireceğinin beklenmesine karşın, her yıl yaratılan yeni işlerde yaklaşık 40 milyon kişi istihdam edilebilecektir. Böylelikle küresel işsizlik oranları önümüzdeki beş yıl, büyük oranda aynı kalacak ve krizden önceki oranın yarısından fazla olmaya devam edecektir. ILO'nun raporu, ayrıca genç işsizliğin

yükselişine dikkati çekmekte, 2013 yılında yaklaşık 74.5 milyon gencin işsiz olduğunu tahmin etmektedir. Bu oran bir yıl öncekinden 1 milyon fazladır. Küresel genç işsizlik oranı % 13.1'e ulaşmış ve bu oran yetişkin işsizlik oranının yaklaşık üç katını oluşturmaktadır. Birçok gelişmiş ekonomilerde, kriz öncesiyle karşılaştırıldığında, işsizlik süresi de ikiye katlanmıştır. Dikkate değer bir ekonomik iyileşme işaretleri gösteren ülkelerde, örneğin Birleşik Devletler'de uzun süreli işsizlik, toplam iş arayanların %40'ını etkilemektedir. Toplam istihdamın %48'ini oluşturan sosyal güvenlik veya güvenli gelire ulaşımının olmadığı ya da sınırlı olduğu kırılğan istihdamı oluşturan birçok insan, 2013 yılında bir önceki yıldan %1 civarında artmış olup, bu oran kriz öncesinden 5 kat fazladır. Çalışan yoksullara gelince 2013 yılında 375 milyon işçi (toplam istihdamın %11.9'u) günde 1.25US \$ ve aşağısında yaşadığı tahmin edilirken; 839 milyon işçinin (toplam istihdamın %26.7'si) günde 2 US \$ ve altında bir ücretle yaşamaya çalışmaktadır. 2013 yılında küresel ölçekte aşırı yoksul işçilerin sayısı sadece % 2.7 azalmıştır. Enformel istihdam hala birçok gelişmiş ülkelerde yaygın olarak bulunmaktadır. Bazı ülkelerde bu oran toplam istihdamın %70 hatta %90'nuna ulaşabilmektedir. Bu bölgelerde formel istihdam fırsatlarının olmaması, yoksulluğun azaltılmasına yönelik sürdürülebilir politikaların önünde de önemli bir engel olmaktadır (ILO, 2013:13).

Birleşmiş Milletler 2014 İnsani Gelişme Raporu'na göre ise(2014: 2), yoksulluğu azaltmada son zamanlarda kaydedilen ilerlemelere karşın, 2.2 milyardan fazla insan ya çok boyutlu yoksulluk ya da neredeyse çok boyutlu yoksulluk içinde hayatını sürdürmektedir. Bu da dünya nüfusunun %15'inden fazlasının çok boyutlu yoksulluğa karşı kırılğan olmaya devam ettiği anlamına gelmektedir. Yine rapora göre, çocukların %92'sinin yaşadığı gelişmekte olan ülkelerde, her beş çocuktan birden fazlası mutlak yoksulluk içinde yaşamakta ve kötü beslenmeye karşı kırılğan durumda kalmaktadır. Çocukların yanı sıra gençler ve yaşlılarda yoksulluğun önemli oranda pençesine düşmüş durumdadır. Dünyadaki yaşlı nüfusun yaklaşık %80'ninin emekli maaşı bulunmamakta ve gelir açısından işe ve ailesine bağımlı durumdadırlar. Dünyadaki yoksul nüfusun dörtte üçü, tarım işçilerinin yaygın şekilde yoksulluktan muzdarip oldukları kırsal alanda yaşamaktadır. Düşük üretkenlik, mevsimlik istihdam ve düşük ücret şeklinde kendini gösteren kısır döngülere yakalanmaktadır. İnsani Gelişme Endeksi'nin en alt sıralarında bulunan pek çok ülke çatışmalarla

uzun dönemler atlatmış ya da hala silahlı şiddetle karşı karşıya bulunmaktadır. 1.5 milyardan fazla insan (dünya nüfusunun beşte biri) çatışmalardan etkilenen ülkelerde yaşamaktadır. Ayrıca son dönemdeki siyasi istikrarsızlık da 2012 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 45 milyon insanın çatışma veya zulüm nedeniyle yaşadığı topraklardan zorla edilmesine neden olmuştur. Bu son 18 yıl içindeki en yüksek rakam ve söz konusu 45 milyonun 15 milyondan fazlası mülteci olmuştur.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2012 yılında yayınladığı Küresel İnsan Ticareti Raporu'na gelince (2012), üç önemli boyutuyla (ticari cinsel sömürü, emek gücü kullanımına yönelik zorla çalıştırma ve organ ticareti) ele alınan küresel insan ticareti küresel ölçekte artış göstermektedir. 2007-2010 tarihsel aralığı kapsayan ve sadece rapor edilen vakaları içeren çalışmada sonuçlar oldukça ürkütücüdür. Kadınlar kız çocukları, azınlıklar, göçmenler, gençler ve bir bütün olarak işsiz ve yoksul insanlar, insan ticaretinin daha fazla kurbanları olmaktadır. 2007-2010 döneminde insan ticaretinin sex köleliğini de içeren cinsel sömürü ticaretinin tüm kurbanlarının %55-60'nı kadınlar oluşturmakta, bu oran 2003-2006 arasındaki rapor edilen oranın üç kat fazlasını oluşturmaktadır. Çarpıcı bir artış kız çocuklarının oranında da dikkati çekmektedir. 2007-2010 yılları arasındaki toplam kurbanlar arasında kız çocuklarının oranı %15-20'dir. Kurban edilen 3 çocuktan ikisi kızdır. Yine söz konusu tarihsel aralıkta erkeklerin oranı %14-18 iken erkek çocukların oranı %8-10'dur. Daha önceki yıllarla karşılaştırıldığında insan ticaretinde çocukların oranı artmıştır 2007-2010 tarihsel aralığında küresel ölçekte tespit edilebilen insan ticareti kurbanlarının yaklaşık %27'si çocuktur. Bu oran 2003-2006 yılları arasında yaklaşık %20'dir. Küresel ölçekte %27 olan çocuk ticaretinin en yüksek olduğu bölge % 68 ile Afrika ve Orta Doğu olurken en düşük oran Avrupa ve Orta Asya'da, %16'dır. Küresel ölçekte çocuk ticaretinin yanı sıra oranı hızla artan diğer bir türde neredeyse kölelik koşullarında zorla çalıştırılmaya yönelik yapılan insan ticaretidir. Bunlar 2003-2006 döneminde toplam insan ticaretinin %18'i oluştururken bugün bu oran %36'ya çıkmaktadır. İki katına çıkan zorla çalıştırma en yüksek oranda Afrika ve Orta Doğu bölgesinde karşımıza çıkmaktadır. Bunu Güney ve Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri %47 ile izlemekte, Amerika kıtasında %44 ve Avrupa ve Asya'nın merkezinde ise %31 olmaktadır. Cinsel sömürü ticaretinde ise en yüksek oranda %62 ile Avrupa ve Orta Asya'nın karşımıza çıkarken diğer

bölgelere nazaran en düşük oran %36 ile Afrika ve Orta Doğu'dadır. Amerika kıtasında %51 ve Doğu ve Güney Asya ve Pasifik'te bu oran %44'dür. Organ ticareti de rapor edilen toplam insan ticaretinin %0.2'dir. Organ ticareti ve diğerleri 2006'da %3'den 2010'da %6'a çıkmıştır.

Söz konusu raporda yoksulluğun ve işsizliğin insan ticaretiyle ilişkisi de sorgulanmış ve özellikle ekonomik kriz dönemlerinin insanların kırılabilirliğini artırarak insan ticaretinin pençesine düşme olasılığını artırıp artırmadığını da araştırılmıştır. Rapor belirli bölgelerdeki insan ticareti akışlarının sosyo-ekonomik değişimlere duyarlı olduğunu bugünlerde rapor edilen vakalarda Doğu Avrupalı kurbanların sayısında bir azalma kaydedildiği vurgulanmaktadır. Bu 1990'lı yılların sonundan itibaren Doğu Avrupa'nın ekonomik şartlarındaki iyileşme ile ilişkili olabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca Rusya ve Ukrayna'nın işsizlik oranları ile Hollanda da tesvit edilen Rus ve Ukraynalı kurbanların arasında pozitif bir istatistiksel korelasyon olup olmadığı da sorgulanmakta, yine Almanya'da rapor edilen Rus asıllı kurbanların oranında Rusya'daki ekonomik iyileşme sonrasında azalma eğilimi tespit edilmektedir. Böyle bir pozitif korelasyonun, ekonomik kriz zamanlarında gözlemlenebilir olduğunun da altı çizilmektedir. Örneğin Macaristan insan ticaretinin temel üslerinden biri değildir. Macar kurbanlar Batı ve orta Avrupa'nın dışında nadiren rastlanmasına karşın, Batı ve Orta Avrupa'da tespit edilen toplam insan ticaretinin kurbanlarının sadece yaklaşık % 3'nü oluşturmaktadır. Fakat bu durum son yıllarda değişmiş, bir yükseliş başlamıştır. Örneğin Hollanda da insan ticaretinde Macarlı kurbanların oranı %1.5'den %5'e yükselmiştir. Aynı zamanda Macaristan'da işsizlik oranları artmaya başlamış, 2001 yılında %5.5 oranından 2010'da %11'e yükselmiştir. İstatistiklere daha yakından bakıldığında bu iki olgu arasında yakın ilişki dikkati çekmektedir. Benzer bir analiz ve sonuçlar yakın zamanlardaki Bulgaristan'daki ekonomik çöküş ile Hollanda'daki tespit edilen Bulgar kurbanlar için de geçerlidir. Ama ekonomik kriz ile insan ticareti arasındaki bu pozitif korelasyon dikkate değer olmasına rağmen, söz konusu rapora göre, küresel ölçüğe genelleştirmek için yeterli kanıt oluşturamazlar. Dolayısıyla ekonomik faktörler tek başına insan ticaretini açıklama da yeterli değildir.

Bu çalışmada yer verilecek son rapor, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO, 2014a), 2014 tarihli 'Karlar ve Yoksulluk' isimli Raporu'dur. Rapora göre, günümüzde küresel ölçekte yaklaşık 21 milyon insan zorla çalıştırıl-

maktadır. ILO söz konusu raporda, insan ticareti, zorla cinsel sömürü ve çocuk işçiliğin en berbat formlarını da içeren tüm zorla çalışma türlerini 'Modern Kölelik' olarak adlandırmaktadır. İLO Zorla çalıştırmayı 3 kategoride incelemektedir. Bunlardan ilki devlet tarafından empoze edilen zorla çalıştırma ki bu genellikle kamu otoriteleri, orduda paramiliter örgütlerde, kamusal işlere zorunlu katılım ve tutukluların zorunlu çalıştırılmasını içerir. Bireysel aktörler tarafından cinsel sömürü için empoze edilen zorunlu çalışma türleri ikinci kategoriyi oluştururken, bu ticari amaçlı bütün cinsel aktiviteleri, pornografiyi de içermektedir. Son kategori ise, yine bireysel aktörler tarafından emek sömürüsü için zorla çalışmadır. Bu kategori ise, kölelik koşullarında çalışmayı ve birçok ekonomik sektördeki zorunlu çalışmayı kapsamaktadır.2012 yılında yapılan ILO'nun çalışmasında küresel ölçekte köleliğe benzer koşullarda 20.9 milyon insan zorla çalıştırılmaktadır. Bu 20.9 milyon insanın geniş bir kesimi yaklaşık 18.7 milyonu yani %90'ını özel sektörde sömürülmektedir. küresel ölçekte zorla çalıştırılan 20.9 milyon insandan 2.2 milyonu(%10) devlet zoruyla örneğin hapishanelerde, orduda ve paramiliter güçlerde zorla çalıştırılmaktadır. Bu 20.9 milyon insandan 4.5 milyonu (%22) zorla cinsel sömürünün kurbanı olmakta ve 14.2 milyon kişi de (%68) emek sömürüsü için zorla çalıştırılmaktadır. Emeginin sömürülmesi için zorla çalıştırılanlar en başta tarım, inşaat, imalat, sanayi, madencilik sektörlerinde ve kamu hizmetlerinde yer almaktadır. Kadınlar ve kızlar zorla çalıştırılanların 11.4 milyonla yaklaşık %55'i oluştururken en yüksek oran Asya-Pasifik bölgesinde görülmekte ve 11.7 milyonla tüm zorla çalıştırılanların %56'sını oluşturmaktadır. ILO'nun raporu daha sonra tüm bu modern kölelerin varlıklarının gerekçesini açıklamaktadır.

ILO (2014a: 13), zorla çalıştırılan yaklaşık 20.9 milyar insanın dünya çapında her yıl toplam150 milyon US\$ kayıt dışı kâr yarattığını tahmin etmektedir. Bu kârların yaklaşık üçte birinden fazlası (51 milyon US\$) zorla çalıştırılan emek sömürüsünden elde edilmektedir. En yüksek kârlar Asya'da(US\$ 51.8 milyon) ve gelişmiş ekonomilerde (US\$ 46.9 milyon) elde edilmiş olup, bu başlıca iki nedenden kaynaklanmaktadır. Asya'daki kurbanların sayılarının fazlalığı ve gelişmiş ekonomilerdeki kurban başına yüksek kâr. Zorla çalıştırmadan kaynaklı bölge bazlı yıllık kârlara tekrar döndüğümüzde Asya Pasifik bölgesi ve gelişmiş ekonomiler ve Avrupa Birliği bölgesinden sonra diğer bölgelerin katkıları şu şekildedir. Orta,

güney Doğu ve Doğu Avrupa ve CIS ülkelerinde (%18), Afrika'da %13, Latin Amerika ve Karayiplerde %12 ve Orta Doğu bölgesinde %8.5'tir (2014a: 14). Rapor aynı zamanda sanayileşmiş ülkelerde göçmen işçilerin sektör için önemini vurgulamakta eğitimsizlerin, vasıfsız olanların, yoksulların, kadınların, göçmenlerin enformel sektörde daha zor koşullarda çalıştığına ve zorla çalıştırılmaya daha çok maruz kaldığına dikkat çekmektedir. Zorla çalıştırılanlara vurgu yaparken rapor bir yandan da çalışan yoksulların durumuna işaret etmekte ve zorla çalıştırılan insanların acımasız, bitmek bilmez bir yoksulluk döngüsüne mahkûm olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle zorla çalıştırılanları anlamakta yoksulluk ve berbat gelirler merkezi önemdedir. Zira çoğu karın tokluğuna ve aşağısındaki bir ücretle çalışmak ve yaşamak durumundadır. ILO(2014a: 45), köleliğin modern formlarının yani zorla çalıştırma, insan ticareti, zorla ticari cinsel sömürünün hala var olmaya devam ettiğini ve maalesef riskin büyüdüğünü ve yaygınlaştığını, üstelik en kaygı vericisinin de günümüzde tüm dünya da kârlı olarak görüldüğünün altını çizmektedir.

Sonuç Yerine

Krizi neoliberalizmi daha da derinleştirerek ve ILO'nun tanımlamasıyla Modern Kölelik kurumunu yaratarak, modern köleliği bir fırsat olarak değerlendirerek ve anlaşılan o ki, sürekli genişleterek bertaraf etme çabasının maliyetleri, yukarıda çeşitli raporların bulguları ışığında çarpıcı biçimde ortaya çıkmaktadır. Belki de raporun en çarpıcı olan tarafını modern köleliğin günümüzde tüm dünya da kârlı olarak görüldüğüne yönelik bir ikaz oluşturmaktadır. İşsizliğin, yoksulluğun ve bugün artık modern köleliğin yaygınlaştırılması, tüm dünyaya yayılan protesto hareketlerinin, ayaklanmaların da aslında nesnel temelini oluşturmaktadır. Tüm dünya hızla bir yangın yerine dönüşmektedir. Savaşlar, bir yandan yeni modern kölelerin devşirilmesine hizmet ederken; diğer yandan da ulusların kaynaklarının yağmalanmasına neden olmaktadır. Tüm bunlar aslında kapitalist sistemin istikrarını uzun vadede ciddi anlamda tehdit etmektedir. Bu tehdittin oluşmasını engellemek ve tüm bu süreci yönetmek için yeniden Keynesçilik diriltilmeye çalışılmakta ve giderek daha yüksek sesle Keynes yeniden göreve çağrılmaktadır. Bu derin sömürü sürecinin sürdüremezliği, uluslar arası düzenleyici kurumlarının da giderek artan bir

şekilde gündemini oluşturmaya başlamıştır. Örneğin Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu'nda (2014: 11), güçlü evrensel sosyal güvenlik politikalarının, yalnızca bireysel dayanıklılığı artırmakla kalmadığı, aynı zamanda ekonominin dayanaklılığını da genel anlamda güçlendirdiği ifade edilmektedir. Yüksek istihdamın, sosyal hizmetlere herkesin erişimini sağlamayı finanse etmek için yeterli vergi gelirine ulaşılmasına katkıda bulunacağını ve tam istihdamın sağladığı toplumsal faydalardan ötürü de istenen bir hedef olduğunun altı çizilmektedir. Rapor'da işsizlik, verim konusunda kalıcı kayba ve mesleki beceriler ve üretkenlik açısından da düşüşe yol açarak, yüksek ekonomik ve sosyal maliyetler doğurmakta, beraberinde getirdiği vergi gelirinin kaybının, işsizlik sigortasını desteklemek için daha yüksek kamu harcaması gerektirebileceği vurgulanmaktadır. Uzun vadeli işsizlik, aynı zamanda sağlık (fiziksel ve zihinsel) ve yaşam kalitesi (çocukların eğitimi de dahil) açısından da bir tehdit oluşturmaktadır. Üstelik işsizliğin, suç, cinayet, şiddet, uyuşturucu kullanımı ve diğer toplumsal sorunlarla da ilgili olma eğilimi olduğu vurgulanmaktadır. Bu yüzden, bir işe sahip olmanın sosyal faydaları, kişisel faydaların(kazanılan ücret) ötesindedir. İstihdam toplumsal istikrarı ve bütünlüğü teşvik etmekte ve insanlığa yakışır işlerin, kişilerin şokları ve belirsizliği yönetme yetilerini güçlendirmektedir. İşte bu nedenlerle tam istihdam hedefine sıkı sıkıya bağlanma zamanının geldiği vurgulanmaktadır. Bonefeld (2013: 33), tam istihdamın ancak insanın amaç olduğu ve bir araç olmadığı bir toplumda anlamlı olduğunun altını çizmektedir.

David Harvey (2012b: 326; 2004: 75-94), bugün günümüzde kapitalizmin ilk dönemindeki ilkel birikim koşullarına tekrar yaslandığını ifade ederken ve günümüzdeki sermaye birikimini 'mülksüzleşme yoluyla birikim' olarak nitelendirirken, şüphesiz haklıdır. Bu haklılığı da uluslar arası düzenleyici kurumlarının raporlarının da bulguları ispatlamaktadır. Hem liberalizm hem de neoliberalizmin, yoksulluğa buldukları çare bugün anlamını yitirmiştir. Piyasanın özgürlüğü ve serbestliğinin, devlet tarafından teminat altına alındığı ve koşullarının hazırlandığı bir toplumda gerçekleştirilecek hızlı ve sürekli bir sermaye birikiminin, bireysel sermayedarların kazancını ve servetini artıracığı, bu servetin giderek büyük bir kısmının sermayedar tarafından tasarruf edilerek, tekrar daha büyüyen ölçekte yatırıma dönüşeceği ve böylelikle genişleyen yatırımlarla birlikte, işgücü talebinin de genişleyeceği, istihdam olanaklarının genişleyeceği ve

ücretlerin de artacağı tezi bugün çökmüştür. Veriler sermaye birikimini istikrara kavuşturulmasının ekonomik büyümeye yansıtacağı ve yaratılan zenginlikten aşağı damlama ile herkesin pay alacağı ve bağımlı sınıfların da 'burjuvalaşacağı' tezi yerini proleterleşme tezine bırakmış görünüyor. Daha öncede belirtildiği üzere, bütün bu politikalarda yoksulluk ve işsizlik, ancak sermaye birikimi ile ilişkisi açısından, bu birikimin sınırlılıkları içerisinde kendisine bir yer bulabilmekte ve bu birikimin işleyişi için potansiyel bir risk oluşturmaya başladığında ancak dikkati çekmektedir. Sistemin işleyişini tehlikeye atmadığı yani yönetilebildiği sürece görüldüğü üzere, katlanan işsizlik ve yoksulluk, emek gücünü disipline etmekte önemli ölçüde araçsallaştırılmakta bir maliyet unsuru olarak görülen emeğin 'doğal' fiyatını ucuzlatmakta ve daha fazla artı değer yaratacağı koşullara (sömürünün yoğunlaşması ve derinleşmesi) rıza göstermesini sağlamaktadır. Serbest piyasa sınırları içerisinde değerlendirilen ve bu işleyişi zora ve tehlikeye sokmayacak ölçüde, ancak zorla ve gönülsüzce kabul edilen, kapsamı giderek daraltılan ve edinilmesi giderek güçleşen şartlara bağlanan yardımlar, bu büyük toplumsal sorunu geriletmede etkili olmaktan uzaktır. Zira, ILO'nun zorla çalıştırılan 21 milyon modern kölenin 150 milyar dolar illegal kâr yarattığı bulgusundan hareketle, denilebilir ki, giderek "istihdam edilenler daha yoğun sömürülürken, işsiz bırakılanlar kendilerini 'insan makinelerini' birikim piramitlerinde kurban eden bir üretim tarzının ıskarta yığnında bulmaktadır (Gambino, 1996: 104; aktaran, Bonfeld, 2013: 244).

KAYNAKÇA

Aschoff, Nicole (2013), "İki Ayrı Kriz Öyküsü", Ekonomik Kriz ve Sol, Socialist Register 2012, (Çev.Umut Haskan), Yordam Yayınları, İstanbul.

Bonefeld, Werner, (2007), "Küreselleşme ve İnsani Gelişim", Küreselleşme çağında Para ve Sınıf Mücadelesi İçinde, Der. Werner Bonefeld; John Holloway, (Çev. Münevver Çelik ve Diğerleri), Otonom Yayıncılık, İstanbul.

Bonefeld, Werner, (2013), Yıkıcı Akıl ve Olumsuzlama: Devlet, Sermaye ve Sınıf, (Çev. Özgür Yalçın), Otonom Yayınları, İstanbul.

Friedman, Milton, (1988), Kapitalizm ve Özgürlük, (Çev.Doğan Erberk; Nilgün Himmetoğlu), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

David, Harvey, "yeni Emperyalizm:Mülksüzleşme Yoluyla Birikim", Yeni Emperyal Tehdit, , Socialist Register 2004, (Çev.Evren Dinçer), Alaz Yayıncılık, İstanbul.

Harvey, David, (2012a), Sermaye Muamması, (Çev. Sungur Savran), Sel Yayıncılık, İstanbul.

Harvey, David, (2012b), Marx'ın Kapital'i için Klavuz, (Çev. Bülent O. Doğan), Metis Yayınları, İstanbul.

Harvey, David, (2013), Asi şehirler, (Çev.Ayşe Deniz Temiz), Metis Yayınları, İstanbul.

Hayek, Friedrich Von, (2013), Özgürlüğün Anayasası, (Çev. Yusuf Ziya Çelikkaya), BigBang Yayınları, Ankara.

Hayek, Friedrich Von, (2014), *Kölelik Yolu*, (Çev. Turhan Feyzioğlu vd.), 5. Liberte Yayınları, Ankara.

Huws, Ursula, (2013), "Kapitalizme Kriz Fırsatı: Kamu Hizmetlerinin Metalaştırılması Yoluyla yeni Sermaye Birikimi" Ekonomik Kriz ve Sol, (edt. Leo Panitch, Greg Albo, Vivek Chibber), (Çev. Umut Haskan), Socialist Register, 2012, Yordam Yayınları, İstanbul.

Johnston, Deborah, (2007), "Yoksulluk ve Bölüşüm", Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki, (Der.Alfredo Saad-Fiho; DEborah Johnston), (Çev. Şeyda Başlı; Tuncel Öncel), Yordam Yayınları, İstanbul.

ILO, (2014a), Profits and Poverty:The Economics of Forced Labour, Genava.

ILO, (2014B) 2014 Küresel İstihdam Eğilimleri Risk of a Jobless Recovery?, Genava.

McNally, David,(2013), " Çöküş, Kemer Sıkma ve Direniş", Ekonomik Kriz ve Sol, (edt. Leo Panitch, Greg Albo, Vivek Chibber), (Çev. Umut Haskan), Socialist Register, 2012, Yordam Yayınları, İstanbul.

Özçelik Kaya, Pınar, (2013), " Neoliberal Küreselleşme Süreci ve Yoksulluk", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 5, No.2.

Ricardo, David, (2008), Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri, (Çev. Barış Zeren), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Savran, Sungur, (2013), Üçüncü Büyük Depresyon: Kapitalizmin Alacakaranlığı, Yordam Yayınları, İstanbul.

Smith, Adam, (2008) Milletlerin Zenginliği, (Çev. Haldun Derin), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

United Nation Office on Drugs and Crime (UNODC), (2012), Global Report On Trafficking In Persons, Vienna.

UNDP, (2014), 2014 İnsani Gelişme Raporu İnsani İlerlemeyi Sürdürmek: Kırılganlıkları azaltmak ve Dayanıklılık Oluşturmak Türkçe Özet, Vienna.

Pınar Kaya Özçelik: Sosyolog, Siyaset Bilimci: Ankara Üniversitesi Sosyoloji bölümünde Lisansını tamamladı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans ve Siyaset Bilimi Bilim Dalı'nda Doktora öğrenimini tamamlayarak, Siyaset Bilimi Doktoru unvanını aldı. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümü öğretim üyesidir. Türk Siyasal Hayatı, Siyasal Teoriler, Küreselleşme, Devlet, Kent ilgi alanları arasında bulunmaktadır.